

Sygn. akt IV CSK 30/13

POSTANOWIENIE

Dnia 23 października 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Antoni Górski

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku E. – O. Spółki Akcyjnej z siedzibą w G.
przy uczestnictwie P. H. i Skarbu Państwa - Starosty S.

o zasiedzenie służebności przesyłu,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 23 października 2013 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika postępowania P. H.
od postanowienia Sądu Okręgowego w G.
z dnia 4 kwietnia 2012 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania i i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 8 lipca 2011 roku, Sąd Rejonowy w S. stwierdził, że „E. O.” S.A. nabyła przez zasiedzenie, z dniem 1 stycznia 2009 roku, służebność gruntową, polegającą na nieodpłatnym korzystaniu z posadowionych na działce gruntu nr 49/4, położonej w miejscowości J., stanowiącej własność uczestnika P. H., stacji transformatorowej i transformatora, napowietrznych linii energetycznych oraz słupów energetycznych linii o napięciu 0.4kV, a także napowietrznych linii energetycznych oraz słupów energetycznych linii o aktualnym napięciu 5kV, z prawem nieograniczonego dostępu, przechodu lub przejazdu do tych urządzeń w sposób w postanowieniu opisany.

Rozstrzygnięcie to zapadło na tle następujących ustaleń faktycznych.

W 1955 roku, na działce nr 49/4, położonej w miejscowości J., objętej księgą wieczystą Kw nr [...], prowadzoną przez Sąd Rejonowy w S., poprzednik prawny wnioskodawcy wybudował urządzenia służące do przesyłania energii elektrycznej w postaci stacji transformatorowej oraz linii napowietrznych o napięciu 15 kV i 0,4 kV, usytuowanych na drewnianych słupach. Po pożarze tych urządzeń, w 1973 roku wybudowano, w innym miejscu na tej działce, nową stację transformatorową na betonowych słupach. Nie później niż w 1978 roku, stare linie energetyczne zostały usunięte, a nowe przewody wsparto na betonowych słupach, wybudowanych w innym miejscu działki uczestnika. Działka należała początkowo do rodziców uczestnika, a następnie stała się własnością P. H. Właścicielem urządzeń elektroenergetycznych był początkowo Skarb Państwa, a następnie, w wyniku procesów przekształceń własnościowych, przedsiębiorstwo państwowe i jego następcy prawni, w tym aktualny wnioskodawca. Pracownicy tych jednostek wchodzili, w razie potrzeby, na grunt uczestnika, w celu kontroli i naprawy urządzeń przesyłowych.

P. H. zwracał się na piśmie do tych jednostek z wnioskiem o uregulowanie kwestii związanych z korzystaniem z jego gruntu w zakresie niezbędnym do obsługi i eksploatacji urządzeń przesyłowych, zwłaszcza co do wynagrodzenia, jednakże bezskutecznie. W dniu 11 października 2005 roku P. H. wniósł przeciwko poprzednikowi prawnemu wnioskodawcy pozew o zapłatę 54.000 złotych

wynagrodzenia za korzystanie bez tytułu prawnego z jego gruntu oraz domagał się od spółki „czynszu dzierżawnego” na przyszłość.

Wyrokiem z dnia 11 czerwca 2007 roku Sąd Rejonowy w S. zasądził od Koncernu Energetycznego „E.” S.A. na rzecz P. H. kwotę 15.400 złotych wraz z odsetkami ustawowymi, oddalając powództwo w pozostałej części. Sąd Okręgowy, na skutek apelacji P. H., uchylił wyrok w części oddalającej roszczenie powoda i skierował sprawę w tym zakresie, do ponownego rozpoznania. Postępowanie to pozostaje aktualnie zawieszony z uwagi na niniejszą sprawę.

Sąd Rejonowy uwzględnił wniosek „E.-O.” S.A. o stwierdzenie zasiedzenia służebności, wskazując na nieprzerwane, łącznie 30-letnie, posiadanie w złej wierze przez poprzedników prawnych wnioskodawcy oraz przez wnioskodawcę, nieruchomości gruntowej uczestnika w zakresie niezbędnym do obsługi posadowionych na niej urządzeń przesyłowych. Wniesienie przez P. H. w 2005 roku, pozwu o zapłatę za bezumowne korzystanie z jego gruntu nie przerwało, zdaniem Sądu, biegu zasiedzenia tej służebności, albowiem uczestnik nie żądał usunięcia urządzeń przesyłowych, a jedynie wynagrodzenia za korzystanie z gruntu, tak więc godził się z faktem istnienia tych urządzeń na jego gruncie.

Postanowieniem z dnia 4 kwietnia 2012 roku, Sąd Okręgowy oddalił apelację uczestnika P. H. od powyższego postanowienia, a próbując ustalenia faktyczne oraz ocenę prawną żądania wnioskodawcy.

W skardze kasacyjnej uczestnik postępowania P. H., zaskarżając postanowienie Sądu drugiej instancji w całości, zarzucił naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na treść orzeczenia, a to art. 199 § 1 punkt 2 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c., oraz naruszenie przepisów prawa materialnego to jest art. 123 § 1 punkt 1 k.c. w związku z art. 292 k.c. w związku z art. 175 kodeksu cywilnego, a także naruszenie art. 292 w związku z art. 176 § 1 i art. 172 w związku z art. 352 kodeksu cywilnego.

Formułując powyższe zarzuty, uczestnik wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego oraz poprzedzającego go postanowienia Sądu Rejonowego w S. i odrzucenie wniosku w całości. Alternatywnie wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego z dnia 4 kwietnia 2012 r.

i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie wniosku „E.-O.” S.A. o zasiedzenie służebności.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie jest trafny zarzut naruszenia art. 199 § 1 punkt 2 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c., przez ich niezastosowanie, skutkujący, zdaniem skarżącego, nieważnością postępowania. W ocenie skarżącego, oddalenie, postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 19 stycznia 2006 roku w sprawie I Ns .../05 wniosku poprzednika prawnego wnioskodawcy Koncernu Energetycznego „E.” S.A. o stwierdzenie zasiedzenia służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu, skutkowało powstaniem stanu powagi rzeczy osądzonej i, w konsekwencji, niedopuszczalnością ponownego rozpoznania niniejszego wniosku.

Pogląd ten jest błędny, przed wszystkim z uwagi na brak tożsamości żądania wniosku w sprawie niniejszej oraz w poprzedniej sprawie o sygnaturze I Ns .../05. Wprawdzie istotnie, podstawą faktyczną żądania stanowiło w obu przypadkach, korzystanie przez przedsiębiorstwo przesyłowe z gruntu uczestnika P. H. w zakresie niezbędnym do obsługi posadowionych na tym gruncie, od 1955 roku, urządzeń przesyłowych, ale w sprawie poprzedniej wniosek dotyczył stwierdzenia służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu. Został on oddalony dlatego, że Sądy obu instancji uznały, że w tamtym stanie prawnym (przed dniem 3 sierpnia 2008 roku) niedopuszczalne było stwierdzenie nabycia, w drodze zasiedzenia, służebności gruntowej, polegającej na korzystaniu przez przedsiębiorcę przesyłowego z cudzego gruntu, w zakresie niezbędnym do eksploatacji urządzeń przesyłowych, jeśli służebność taka nie służyła zwiększeniu użyteczności nieruchomości władnącej, której zresztą wnioskodawca w tamtym postępowaniu sądowym nie wskazał.

Aktualnie rozpatrywany wniosek „E.-O.” S.A. dotyczy żądania ustanowienia służebności przesyłu, a więc ograniczonego prawa rzeczowego, uregulowanego w art. 305¹-305⁴ kodeksu cywilnego, wprowadzonego z dniem 3 sierpnia 2008 roku do systemu prawa cywilnego ustawą z dnia 30 maja 2008 roku o zmianie kodeksu cywilnego (Dz. U. nr 116, poz. 731).

Należy wyraźnie odróżnić od siebie te dwie instytucje prawne - służebności przesyłu, uregulowanej aktualnie w art. 305¹-305⁴ kodeksu cywilnego oraz

służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu. Oba prawa posiadają wprawdzie podobną treść oraz pełnią te same funkcje, nie oznacza to jednak, by można było je utożsamiać.

W okresie poprzedzającym ustawowe uregulowanie służebności przesyłu (art. 305¹-305⁴ k.c.) wyrażano w orzecznictwie oraz w części piśmiennictwa zgodny pogląd, dopuszczający nabycie przez zasiedzenie, na podstawie art. 292 k.c., stosowanego w drodze analogii, służebności gruntowej, odpowiadającej treści służebności przesyłu na rzecz przedsiębiorstwa przesyłowego (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2008 r., III CZP 89/08, Biul. SN 2008, nr 10, s. 7).

Wyrażone w tych uchwałach stanowisko znalazło poparcie w szeregu kolejnych orzeczeń (por. m.in. niepubl. postanowienie SN z dnia 8 września 2006 r., II CSK 112/06, wyroki SN z dnia 10.07.2008 r., III CSK 73/08 i z dnia 31 maja 2006 r., IV CSK 149/05, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2008 r., II CSK 389/08, postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 lipca 2012 r., II CSK 752/11, z dnia 18 kwietnia 2012 r., V CSK 190/11, oraz z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 157/11, BSN 2011, nr 11), tworzących ukształtowaną linię orzecznictwa, której podsumowanie zawiera uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 2013 roku, III CZP 18/13, niepubl.).

W tym kontekście nie jest trafny zarzut naruszenia art. 292 k.c. w związku z art. 176 § 1 k.c. i art. 172 k.c. w związku z art. 352 k.c. przez błędne, zdaniem skarżącego, zaliczenie przez Sąd drugiej instancji, do okresu niezbędnego do nabycia służebności przesyłu przez wnioskodawcę – okresu posiadania służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu przez jego poprzednika prawnego.

W przywołanej wyżej uchwale Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2013 roku, III CZP 18/13, wskazano, że okres występowania na nieruchomości, przed dniem 3 sierpnia 2008 roku, stanu faktycznego, odpowiadającego treści służebności przesyłu przed wejściem w życie art. art. 305¹ - 305⁴ k.c., podlega doliczeniu do czasu posiadania wymaganego do zasiedzenia służebności przesyłu. Grunt, na

którym posadowione są urządzenia przesyłowe należał najpierw do rodziców uczestnika, a od 1981 roku do uczestnika P. H. Wnioskodawca, będąc następcą prawnym Skarbu Państwa oraz państwowych osób prawnych (przedsiębiorstw państwowych) może doliczyć do własnego okresu posiadania tego gruntu w zakresie niezbędnym do obsługi urządzeń przesyłowych, także okres posiadania sprawowany przez jego poprzedników prawnych (por. niepubl. postanowienia SN z dnia 25.01.2006 r., I CSK 11/05 i z dnia 9.02.2012 r., III CZP 93/11).

Trafny natomiast okazał się zarzut naruszenia art. 123 § 1 punkt 1 k.c. w związku z art. 292 k.c. w związku z art. 175 k.c. przez przyjęcie przez Sąd drugiej instancji, że wniesienie przez P. H., w 2005 roku, pozwu o zapłatę wynagrodzenia za korzystanie bez tytułu prawnego z jego gruntu w zakresie niezbędnym do obsługi urządzeń przesyłowych, nie stanowiło czynności przerywającej bieg zasiedzenia służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu.

Stosownie do art. 292 k.c., służebność gruntowa może być nabyta przez zasiedzenie tylko w wypadku, gdy polega na korzystaniu z trwałego i widocznego urządzenia. Przepisy o nabyciu własności nieruchomości przez zasiedzenie stosuje się odpowiednio. Zgodnie z art. 175 k.c., do biegu zasiedzenia stosuje się odpowiednio przepisy o biegu przedawnienia roszczeń. Art. 123 § 1 punkt 1 k.c. przewiduje z kolei, że bieg przedawnienia przerywa się przez każdą czynność przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw lub egzekwowania roszczeń danego rodzaju albo przed sądem polubownym, przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia.

Przy wykładni art. 123 § 1 punkt 1 k.c. dla potrzeb ustalenia, jaka czynność przerywa bieg terminu zasiedzenia służebności przesyłu lub służebności gruntowej o treści podobnej do przesyłu (przed dniem 3 sierpnia 2008 roku) trzeba mieć na uwadze, że art. 292 k.c. odsyła do „odpowiedniego” stosowania przepisów o biegu zasiedzenia nieruchomości oraz „odpowiedniego” stosowania przepisów o biegu przedawnienia roszczeń.

Nie można tracić z pola widzenia specyfiki tego rodzaju służebności, polegającej na tym, że posiadanie takiej służebności nie stanowi posiadania samoistnego nieruchomości, zabudowanej urządzeniami przesyłowymi, lecz

szczególny rodzaj władania przez przedsiębiorcę przesyłowego cudzym gruntem w zakresie niezbędnym do obsługi tych urządzeń. Istotny jest także cel społeczny i gospodarczy tej służebności, przejawiający się nie tylko w tym, że służebność ta zwiększa użyteczność przedsiębiorstwa przesyłowego, ale także w tym, że zaspokaja istotne potrzeby cywilizacyjne społeczeństwa kosztem naruszania praw właścicieli gruntów, zabudowanych tymi urządzeniami.

Uwarunkowania te powodują konieczność elastycznego posługiwania się poglądami orzecznictwa i doktryny, odnoszącymi się do czynności przerywających bieg zasiedzenia nieruchomości.

„Odpowiednie” stosowanie przepisów o biegu przedawnienia roszczeń do biegu zasiedzenia nieruchomości trzeba bowiem widzieć w perspektywie celu zasiedzenia nieruchomości, jakim jest uporządkowanie długotrwałych stanów faktycznych, polegających na wieloletnim posiadaniu samoistnym cudzej nieruchomości przez nieuprawnionego posiadacza przy biernej postawie właściciela nieruchomości. Instytucja zasiedzenia, polegająca na pierwotnym nabyciu prawa własności nieruchomości przez nieuprawnionego posiadacza na skutek upływu, określonego ustawą i zależnego co do długości od dobrej lub złej wiary posiadacza, terminu posiadania samoistnego, ma więc zmobilizować właściciela nieruchomości do zajęcia się swoją własnością.

Z tych przyczyn przyjmuje się w orzecznictwie i doktrynie, że powództwo lub wnioski zmierzający bezpośrednio do ochrony własności przez pozbawienie posiadacza posiadania nieruchomości jest czynnością przerywającą bieg terminu zasiedzenia nieruchomości (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 1960 roku, II CR 182/60, OSNC 1961, nr 3, poz. 83, uchwała SN z dnia 18 czerwca 1968 r., III CZP 46/68, OSNCP 1969, nr 4, poz. 62, postanowienie SN z dnia 23 listopada 2004 r., I CK 276/04, niepubl., postanowienie SN z dnia 22.01.2002 r., V CKN 587/00, niepubl.).

Oprócz wymienionych wyżej czynności właściciela, przerywają bieg zasiedzenia nieruchomości także działania, mające na celu regulację stosunku właściciela nieruchomości z posiadaczem w drodze umowy lub powództwa, ukształtowanie w nowy sposób stosunków praworzeczowych między właścicielem a posiadaczem, w tym prowadzące do zmiany charakteru posiadania

(por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 1998 r., I CKN 143/98, OSP 2000, nr 2, poz. 22, oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2009 r., IV CSK 459/08, niepubl. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2012 r., II CSK 395/11, niepubl.).

Wskazanych reguł nie można jednak w sposób bezpośredni odnosić do korzystania przez przedsiębiorców przesyłowych z cudzych gruntów w zakresie niezbędnym do posadowienia i eksploatacji urządzeń przesyłowych oraz do relacji między właścicielami obciążonych gruntów i przedsiębiorcami przesyłowymi w okresie przed dniem 3 sierpnia 2008 roku, a więc przed wprowadzeniem do systemu prawa cywilnego, nowego ograniczonego prawa rzeczowego w postaci służebności przesyłu.

Opisana wyżej funkcja społeczna i gospodarcza służebności przesyłu (służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu) oraz charakter posiadania przez przedsiębiorcę przesyłowego cudzej nieruchomości, obciążonej urządzeniami przesyłowymi, powoduje, że ze środków ochrony własności wchodzi w grę jedynie powództwo negatoryjne, a więc żądanie usunięcia z gruntu urządzeń przesyłowych. Takie powództwo niewątpliwie stanowi czynność przerywającą bieg zasiedzenia służebności gruntowej podobnej do przesyłu i służebności przesyłu. Rzecz jednak w tym, że w większości przypadków jego uwzględnienie prowadziłoby w istocie do negatywnych skutków społecznych i gospodarczych, polegających na pozbawieniu odbiorców dostaw wody, energii elektrycznej, ciepłej czy gazu, co czyni wątpliwym skuteczność takich powództw, a więc także sens ich wytaczania przez właścicieli obciążonych nieruchomości.

De lege lata nie budzi wątpliwości, że właściciel gruntu, obciążonego urządzeniami przesyłowymi, dysponuje już, przewidzianym w art. 305² k.c., środkiem prawnym, pozwalającym na regulację korzystania z jego gruntu przez przedsiębiorcę przesyłowego, nawet w przypadku oporu przedsiębiorcy lub braku porozumienia stron, w postaci żądania ustanowienia służebności przesyłu za odpowiednim wynagrodzeniem.

W orzecznictwie wyrażono już trafne stanowisko, że wniosek właściciela gruntu o ustanowienie służebności przesyłu stanowi czynność przerywającą bieg zasiedzenia tej służebności przez przedsiębiorstwo przesyłowe (por. uchwała SN

z dnia 21 stycznia 2011 roku, III CZP 124/10, OSNC 2011/9/99, postanowienie SN z dnia 13 października 2011 roku, V CSK 502/10, niepubl.) .

Przed dniem 3 sierpnia 2008 roku, właściciel gruntu, obciążonego urządzeniami przesyłowymi, nie dysponował jednak powyższym środkiem prawnym ani także, jak to już wyżej podniesiono, w zasadzie jakimkolwiek skutecznym instrumentem prawnym, prowadzącym do usunięcia z jego gruntu urządzeń przesyłowych.

Negatywna postawa przedsiębiorcy przesyłowego wobec propozycji właściciela nawiązania określonego stosunku obligacyjnego lub praworzecowego (na możliwość zawarcia umowy ustanawiającej służebność gruntową, podobną do przesyłu, przy konsensusie stron, wyraźnie wskazała uchwała SN z dnia 17 stycznia 2003 r., III CZP 79/02, OSNC 2003/11/142), regulującego sposób i zasady korzystania przez przedsiębiorcę przesyłowego z gruntu, stawiała właściciela gruntu w sytuacji, w której biegło przeciwko niemu zasiedzenie służebności gruntowej o treści odpowiadającej treści służebności przesyłu, prowadzące do nieodpłatnego nabycia tego prawa przez przedsiębiorcę, a on sam był praktycznie pozbawiony realnego wpływu na zmianę tej sytuacji.

W związku z tym wytoczenie przez uczestnika P. H., w październiku 2005 roku, po bezowocnych propozycjach z jego strony, kierowanych do przedsiębiorcy przesyłowego, pozwu o zapłatę wynagrodzenia oraz „czynszu dzierżawnego” na przyszłość, należy uznać za czynność, za pomocą której uczestnik, jeszcze przed upływem okresu zasiedzenia służebności, zmanifestował swoją wolę ukształtowania między stronami stosunku prawnego, dotyczącego zasad korzystania przez wnioskodawcę z jego gruntu.

Pozew ten należy potraktować jako aktywny przejaw zainteresowania właściciela jego nieruchomości, jako zezwolenie uczestnika, mającego świadomość konieczności istnienia na jego gruncie urządzeń przesyłowych, zaopatrujących odbiorców w energię elektryczną, na korzystanie z jego gruntu przez przedsiębiorcę przesyłowego, w zakresie niezbędnym do eksploatacji urządzeń przesyłowych, na zasadach ustalonych przez właściciela i zaaprobowanych przez sąd, w odniesieniu zwłaszcza do wynagrodzenia.

Pozew ten unicestwił dotychczasowy, samodzielny, niezależny od właściciela gruntu i nieodpłatny sposób korzystania przez przedsiębiorcę przesyłowego z gruntu uczestnika w zakresie urządzeń przesyłowych, uznać go więc należy za czynność przerywającą zasiedzenie służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu, biegnące na rzecz przedsiębiorcy przesyłowego przeciwko właścicielowi gruntu (por. pogląd na tle podobnego stanu faktycznego w postanowieniu SN z dnia 22 stycznia 2009 roku, V CSK 239/09, niepubl.).

W tym stanie rzeczy, wobec zasadności skargi kasacyjnej uczestnika, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.